

Amicale
Internationale
KZ Neuengamme

**Stadt Neustadt
in Holstein**

3 mei 2023, 10.30 uur.

Herdenkingsplechtigheid op de 78e jaardag van het bombardement van de gevangensschepen op 3 mei 1945

Plaats: Cap Arcona Memorial Neustadt/Pelzerhaken, Stutthofweg

Kranslegging bij het Cap Arcona monument

Begroeting: Dr. Martine Letterie
Voorzitter van de Amicale Internationale KZ Neuengamme

Gegroet: Dr. Sabine Sütterlin-Waack
Minister van Binnenlandse Zaken, Gemeenten, Huisvesting en Sport van de
deelstaat Sleeswijk-Holstein

Gegroet: Mirko Spieckermann
Burgemeester van de stad Neustadt in Holstein

Videoboodschap: Manfred Goldberg
Overlevende van het concentratiekamp Stutthof

Toespraak: Kristof Van Mierop
Secretaris-generaal van het AIN en de Belgische Vriendenkring
Neuengamme en kleinzoon van Roger Vyvey, een overlevende van
de "Athen".

Bijdrage: Leerlingen van het Küstengymnasium Neustadt in Holstein en
Arbeitsgemeinschaft Neuengamme
De Poolse gedetineerde Kazimierz Wajsen

Kaddish, Joodse Gemeenschap Lübeck

Muzikale begeleiding: Gemeenschapsschool Jacob Lienau, Küstengymnasium
Neustadt in Holstein

De herdenkingsbijeenkomst wordt georganiseerd door de Amicale Internationale KZ Neuengamme en de stad Neustadt in Holstein, met steun van de Arbeitsgemeinschaft Neuengamme e.V., de Brunswiker Stichting, de burgerstichting Sleeswijk-Holsteinse gedenkplaatsen en de Stichting Hamburgse gedenktekens en leerplaatsen ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de nationaal-socialistische misdaden.

Martine Letterie
Voorzitter van de Amicale Internationale KZ Neuengamme
3 mai 2023
Neustadt-Pelzerhaken

Beste overlevenden van Neuengamme Concentratiekamp en lieve nabestaanden,
Geachte minister,
Geachte burgemeester,
Geachte vertegenwoordigers van de stad Neustadt en de deelstaat Sleeswijk-Holstein,
Dames en heren,

Mijn naam is Martine Letterie en ik ben voorzitter van de Amicale International KZ Neuengamme. De AIN organiseert al vele jaren de herdenking op 3 mei in Neustadt, in goede samenwerking met de stad Neustadt.

De Amicale werd in 1958 opgericht door voormalige gevangenen van het concentratiekamp Neuengamme. Zij kwamen overeen de herinnering aan de gebeurtenissen in dit concentratiekamp en in de vele buitenkampen levend te houden. Op dit moment vertegenwoordigt de Amicale Internationale KZ Neuengamme nationale vriendenkringen van voormalige gevangenen van het concentratiekamp Neuengamme en hun nabestaanden uit België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Nederland, Polen en Spanje.

Ik ben blij u in zo groten getale te mogen verwelkomen. 3 mei is een belangrijke datum die voor altijd in ons geheugen gegrift moet blijven vanwege de verschrikkelijke gebeurtenissen die op deze dag in 1945 plaatsvonden.

In de weken voorafgaand aan deze dag werden het concentratiekamp Neuengamme en zijn vele buitenkampen geëvacueerd. Op die manier hoopten de nazi's de sporen van hun misdaden te wissen. Ongeveer 10.000 gevangenen belandden in Lübeck, waar ze aan boord werden gebracht van verschillende schepen in de haven. Twee van deze schepen, de Cap Arcona en de Thielbeck, gingen op 3 mei voor anker bij Neustadt.

Om 15.00 uur die dag vielen Engelse tyfoons de twee schepen aan, in de veronderstelling dat er vluchtende Duitse troepen aan boord waren. Aan boord van de Cap Arcona bevonden zich ongeveer 7.000 gevangenen, aan boord van de

Thielbeck 2.500 tot 3.000. De Cap Arcona brandde af, de Thielbeck zonk vrij snel. Op beide schepen brak de hel los. De gevangenen probeerden hun leven te redden, maar slechts enkelen slaagden daarin. De meesten verdronken of verbrandden, de Britse vliegtuigen schoten op de verdrinkende slachtoffers, Duitse SS-ers en jongens van de Hitlerjugend op degenen die de kust bereikten. 7.000 mensen stierven een gruwelijke dood.

Het is belangrijk deze afschuwelijke gebeurtenissen en de wreedheden van de nazi's te herdenken. Daarmee eren we niet alleen de slachtoffers, maar herinneren we ons ook het belang van de bescherming van de democratie en de rechtsstaat. Vandaag zijn we ons meer dan ooit bewust hoe kwetsbaar ze zijn.

Daarom is het zeer verheugend dat minister Dr. Sabine Sütterlin-Waack de moeite heeft genomen om naar Neustadt te komen om ons toe te spreken, dat burgemeester Mirko Spiekermann een groetwoord voor ons heeft, dat overlevende Manfred Goldberg een videoboodschap heeft opgenomen en dat onze secretaris-generaal Kristof Van Mierop uit België is gekomen om over zijn grootvader Roger Vyvey te vertellen.

Het is zeer hoopgevend dat de jeugd van Neustadt hier vandaag zo goed vertegenwoordigd is. Niet alleen verzorgt de Jacob-Lienau-Gemeinschaftsschule de muziek, maar het Küstengymnasium levert een bijdrage over de overlevende Kazimierz Wajsen.

Ik draag nu graag het woord over aan minister Dr. Sabine Sütterlin-Waack.

Sabine Sütterlin-Waack
Minister van Binnenlandse Zaken van de deelstaat Sleeswijk-Holstein
3 mei 2023
Neustadt-Pelzerhaken

Geachte mevrouw Letterie
Geachte heer Spieckermann,
Geachte heer Van Mierop,
Geachte heer Neurath-Wilson,
Geachte heer Gadon,
Geachte mevrouw Wajsen,

Vandaag, over precies 2 jaar en 5 dagen, is het 80 jaar geleden dat de Tweede Wereldoorlog in Europa eindigde.

Maar ook dit jaar, in het 78ste jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, herdenken wij dat er een einde kwam aan een wrede oorlog, die begon vanuit het nationaal-socialistische Duitsland en vele miljoenen mensen het leven kostte.

Beste overlevenden en lieve nakomelingen van Holocaust-overlevenden!

Ik kan me de gevoelens en herinneringen die jullie deze dagen voelen niet voorstellen.

We mogen de schande van de Holocaust nooit vergeten en moeten ervoor zorgen dat deze in de toekomst altijd wordt herdacht.

Maar herinneren alleen is niet genoeg; we moeten er ook voor zorgen dat zo iets nooit meer kan gebeuren. Daar moeten we allemaal voor opkomen.

En als vertegenwoordiger van deze staat ben ik mij bijzonder bewust van mijn verantwoordelijkheid in dit opzicht.

Ik ben er vast van overtuigd dat ook Duitsland de plicht heeft het antisemitisme actief te bestrijden, zowel in eigen land als wereldwijd.

De voormalige bondspresident Richard von Weizäcker vatte het als volgt samen in zijn toespraak ter gelegenheid van de 40e verjaardag van het einde van de Tweede Wereldoorlog:

"De jongens zijn niet verantwoordelijk voor datgene wat toen gebeurde. Maar ze zijn wel verantwoordelijk voor wat de geschiedenis ervan zal maken.

Wij ouderen zijn de jongeren niet de vervulling van dromen verschuldigd, maar oprechtheid. Wij moeten de jongeren helpen begrijpen waarom het van levensbelang is de herinnering levend te houden."

Vandaag herdenken we 3 mei 1945.

Op die dag, kort voor het einde van de Tweede Wereldoorlog in Europa, vond in de Baai van Lübeck een van de grootste scheepsrampen uit de menselijke geschiedenis plaats.

Britse bommenwerpers brachten bij Neustadt in Holstein het Duitse passagierschip "Cap Arcona" en het vrachtschip "Thielbek" tot zinken zonder te weten dat op de schepen duizenden mensen - voornamelijk gevangenen uit het concentratiekamp Neuengamme in Hamburg - gevangen zaten.

Meer dan 7.000 mensen kwamen om het leven, slechts enkele van de gedetineerden overleefden de ramp.

Het is voor mij een grote eer dat u, de overlevenden en nakomelingen van de overlevenden van deze verschrikkelijke gebeurtenissen, mij vandaag voor deze herdenking hebt uitgenodigd.

Het is ongelooflijk belangrijk voor onze democratie dat we de ervaringen van slachtoffers en ooggetuigen uit de tijd van het nationaal-socialisme en de holocaust goed documenteren, en dat we jonge en toekomstige generaties laten zien hoe belangrijk de herdenking van deze daden is.

Daartoe behoort ook dat de herdenking met de nodige financiële middelen wordt ondersteund. Daarom is het juist dat de staat deelneemt aan de bouw van het Documentatiecentrum Cap Arcona in Neustadt. Naast de vijf miljoen euro uit federale middelen stelt de deelstaat subsidies van in totaal 1,5 miljoen euro ter beschikking.

Voor mij is het duidelijk:

Gedenktekens zoals het Cap Arcona Memorial hier aan de Baai van Lübeck kunnen een geweldige bijdrage leveren.

Hartelijk dank!

Mirko Spieckermann
Burgemeester van de stad Neustadt in Holstein
3. Mei 2019
Neustadt-Pelzerhaken

Geachte dames en herren,

we zijn hier vandaag op het erebegraafplaats verzameld om de slachtoffers te herdenken en de familieleden onze oprechte deelneming te betuigen.

Deze gebeurtenissen mogen niet in vergetelheid raken!

Het zijn dagen in het leven van de mensen, die zich door bepaalde gebeurtenissen diep in het bewustzijn ingegraven. Dat betreft vooral de ramp van de Cap Arcona op 3 mei 1945, die door tragische omstandigheden teweeggebracht en bij wie meer dan 7000 mensen om het leven kwamen.

Wat voor een tragedie, dat uitgerekend de zo lang verwachten bevrijders dood en ondergang over hen brachten.

Sinds deze erebegraafplaats bestaat, hebben al veel mensen hem bezocht, aan een herdenking zoals vandaag deelgenomen of bij het wandelen even gestopt, om over de slachtoffers na te denken.

Wat zijn dat voor mensen geweest, die tijdens het nationaalsocialistische dictatuur tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog op meerdere schepen vast zaten en wie met grote ongerust de volgende uren tegemoet zagen. Het zijn mensen zoals wij het zijn geweest, wiens hoop op bevrijding niet waar gemaakt worden.

De overlevenden hebben onder deze catastrofale toestanden geleden en dus is het nodig dat ze de herinnering aan de verschrikkingen van de nationaalsocialistische heerschappij levend houden en samen met ons de mensen herdenken.

Dat deze herinneringscultuur en het gemeenschappelijke verlangen naar een wereld zonder oorlog in 2023 belangrijker en actueler zijn dan ooit, blijkt vooral uit de aanvalsoorlog van Rusland tegen Oekraïne, die zich al meer dan een jaar op Europees grondgebied afspeelt.

Deze gebeurtenissen mogen niet in vergetelheid raken!

De opheldering van misdaden tegen de menselijkheid is onmisbaar voor het verwerken van het verleden. Zolang er nog ooggetuigen zijn, kunnen zij vertellen over hun levenslot en het onmenselijke systeem van het Derde Rijk. En als zij dat niet meer kunnen, dan is het onze taak om de herinnering in stand te houden.

Bovenal moet de jonge generatie weten hoe de rampzalige ontwikkeling in Duitsland tot stand kon komen en welke gevolgen en consequenties daaraan verbonden waren, omdat zij het uiteindelijk zijn die in de nabije toekomst de politieke verantwoordelijkheid op zich zullen nemen.

Om die reden is het belangrijk de pijnlijke geschiedenis van dit land te kennen en daaruit de juiste conclusies te trekken. Alleen dan zal het mogelijk zijn zich te verzetten tegen demagogie en radicalisme.

Deze gebeurtenissen mogen niet in vergetelheid raken!

Wij Duitsers moeten leven met het feit dat geen enkel ander volk in Europa zijn burens ooit zoveel onrecht en gruwelijk leed heeft aangedaan als het onze.

En wij inwoners van Neustadt moeten leven met het feit dat een bijzonder tragisch hoofdstuk van deze oorlog in onze regio plaatsvond. De Cap Arcona ramp werd 78 jaar geleden een verschrikkelijk deel van de geschiedenis van deze stad.

Ook al hebben wij, in tegenstelling tot de generatie van onze ouders en grootouders, geen directe schuld, betekent het voor de later geboren onder ons dat zij vandaag met deze geschiedenis moeten leven en ervoor moeten zorgen dat een dergelijk onrecht zich nooit meer herhaalt.

Deze gebeurtenissen mogen niet in vergetelheid raken!

Voor haar succesvolle deelname aan het federale programma "Levende Democratie" ontvangt de stad Neustadt in Holstein financiële middelen voor sociaal-preventieve projecten die de tolerantie moeten bevorderen en de grond onder xenofobie en racisme vandaan moeten halen.

De verantwoordelijkheid voor het herdenken ligt niet alleen in de handen van nabestaanden, slachtofferverenigingen, historici en politieke onderwijsinstellingen. Het is een grote verantwoordelijkheid waarmee zorgvuldig moet worden omgegaan.

Voor de nakomelingen van de slachtoffers zal Neustadt in Holstein ook in de toekomst een plaats van herinnering blijven.

Deze gebeurtenissen mogen niet in vergetelheid raken!

De stad Neustadt in Holstein neemt haar verantwoordelijkheid voor de gruwelijke gebeurtenissen die op haar grondgebied of vlak daarvoor hebben plaatsgevonden. Daartoe behoort - naast deze herdenkingsdag - ook het Cap Arcona Museum en de uitbreiding daarvan tot een documentatiecentrum.

Op deze plaats wil ik mijn dank betuigen aan mevrouw Wajsen en de heer Gardon die van ver zijn gekomen om deel te nemen aan deze herdenking en die bereid waren de leerlingen toe te spreken.

Deze gebeurtenissen mogen niet in vergetelheid raken!

Levende herinnering betekent nieuwe ontwikkelingen integreren, de manier van herdenken steeds opnieuw kritisch bevragen en zo nodig ook veranderen.

Wij onderzoeken intensief hoe we het Cap Arcona Museum opnieuw kunnen inrichten en plannen momenteel een Cap Arcona Documentatiecentrum.

We denken na over hoe we de herinnering ook decennia later nog actueel kunnen houden, vooral voor jongeren, welke educatieve concepten daarvoor het meest geschikt zijn, hoe we ons archiefmateriaal over het onderwerp Cap Arcona nog toegankelijker kunnen maken voor wetenschappelijke verwerking en verder onderzoek.

Als burgemeester van de stad Neustadt in Holstein zal ik dit project met alle beschikbare middelen steunen.

Gezien de omvang en de betekenis van de Cap Arcona-ramp kan deze nalatenschap echter niet alleen op de schouders van onze stad rusten. De federale en deelstaatregeringen moeten en zullen hopelijk ook deelnemen aan de ontwikkeling van duurzaam, politiek educatief werk.

Want vooral met het oog op de zeer verontrustende rechts-nationalistische ontwikkelingen in heel Europa worden wij allen opgeroepen om lessen te trekken uit de nationaal-socialistische barbarij en ervoor op te komen dat een dergelijk onmenselijk beleid nooit meer wordt herhaald.

Dat zijn we verplicht aan de ooggetuigen, de nabestaanden en degenen die de catastrofe niet hebben overleefd!

Deze gebeurtenissen mogen niet in vergetelheid raken!

We staan hier om de doden van de Cap Arcona tragedie te eren en te herdenken. Hun lot moet voor ons een erfenis zijn om te werken aan tolerantie, vrede en menselijkheid. De stad Neustadt in Holstein met haar burgers is zich bewust van deze verplichting.

Moge er in de toekomst nooit meer onderdrukking, marteling en dood van andersdenkenden plaatsvinden. Wij worden allen opgeroepen ons in te zetten voor de

verdere ontwikkeling van onze democratie en de eerbiediging van de mensenrechten. De stad Neustadt in Holstein neemt haar verantwoordelijkheid voor de gruwelijke gebeurtenissen die op haar grondgebied of vlak daarvoor hebben plaatsgevonden.

Wij zijn het de slachtoffers verschuldigd dat hun leed niet wordt vergeten. Wij dragen de verantwoordelijkheid ervoor te zorgen dat de geschiedenis zich niet herhaalt. Want de vrede, de vrijheid, de solidariteit die wij hier vandaag kunnen ervaren - die zijn niet vanzelfsprekend.

Daarom komen wij op voor de bescherming van de democratie, de mensenrechten en de rechtsstaat.

Hartelijk dank!

**Videoboodschap:
Manfred Goldberg
Overlevende van het concentratiekamp Stutthof
3. Mei 2019
Neustadt-Pelzerhaken**

– Geen vertaling –

Kristof Van Mierop
Kleinzoon van Roger Vyvey, overlevende van de "Athen"
3 mei 2023
Neustadt-Pelzerhaken

Sinds enkele jaren neem ik deel aan deze internationale plechtigheid. Ik sta hier altijd met een dubbel gevoel. Enerzijds sta ik op een paar honderd meter van de plek waar mijn grootvader dag op dag 78 jaar geleden eindelijk werd bevrijd. Hij zat aan boord van de Athene die hier in de haven van Neustadt lag en kort na de bombardementen bevrijd werd door de Engelsen. Een gelukkig moment dus, zijn bevrijding na maanden doorbrengen in de hel van de concentratiekampen.

Anderzijds sta ik op een paar meter van het monument waar heel centraal het cijfer 7.000 schreeuwt om alle aandacht. In diezelfde namiddag van 3 mei 1945 werden hier net voor de kust 3 andere schepen genadeloos de grond ingeboord door geallieerde bommen dan nog. Het cijfer 7.000 is het aantal concentratiekampgevangenen dat op diezelfde dag nog gedood werd tijdens deze verschrikkelijke ramp. Een triest moment dus, op een zuchtje van het einde van de oorlog, na al het verschrikkelijke lijden die ze al hadden meegemaakt, net de eindstreep niet halen.

Mijn opa Roger Vyvey, was een Belgische verzetsstrijder. Hij werd in april 1944 opgepakt na verklikking. Na enkele maanden in twee verschillende Belgische gevangenissen werd hij op 31 augustus 1944 in beestenwagens naar Neuengamme gedeporteerd, samen met 1359 andere Belgen. Hij kwam aan in het hoofdkamp Neuengamme op 2 september 1944. Op 3 september werd de hoofdstad Brussel bevrijd, op 9 september de stad Nieuwpoort aan de Belgische kust waar hij vandaan kwam. Op de valreep werden ze dus weggevoerd. Van die 1359 Belgen die toen aankwamen in Neuengamme zouden er maar een kleine 200 levend terugkeren. Mijn opa zou één van die 200 worden.

Na ongeveer een week in het hoofdkamp Neuengamme werd hij naar het buitenkamp Bremen-Blumenthal gebracht, waar hij zoals alle concentratiekampgevangenen zware arbeid moest verrichten, ondervoed geraakte, fysiek en mentaal mishandeld werd. Begin april 1945 naderden de geallieerde legers en werd hij 4 dagen te voet op dodenmars gestuurd. Daarna volgde een selectie.

De zwakkeren werden naar Sandbostel gebracht, de nog iets sterkere werden per trein naar het hoofdkamp teruggebracht. Mijn grootvader was bij de laatste groep. Na een paar dagen in het hoofdkamp werd hij opnieuw op transport gezet naar Lubeck.

In de haven van Lubeck werden ze aan boord gebracht van "De Athene" een vrachtschip met een ruim in stalen platen. Ze sliepen er op de grond, hun klompen deden dienst als hoofdkussens. Ze kregen nog 1 of 2 keer soep en er werd voor gevochten. Velen stonden zelfs niet meer op om soep te halen. Een hoek van het ruim deed dienst als toilet, sommigen gingen naar toilet en vielen daar gewoon dood. Volgens mijn opa stierf de één na de ander. Hij zat eerst een paar dagen op de Athene en op 26 april 1945 werd hij van de Athene overgeplaatst op de Cap Arcona, een luxeschip. Het leek alsof ze van de hel in de hemel terechtkwamen. Maar enkel het decor was luxe, voor de gevangenen zelf was er geen luxe. Het was een drijvend concentratiekamp. Met 10 tot 12 in een tweepersoonskajuit. Het eten en drinken was tot een minimum herleid, zoniet quasi volledig gestopt.

Mijn opa ging wandelen aan boord en vond zijn kajuit niet meer terug. Zo belandde hij in een grote ruimte in de boeg van het schip. Op 30 april waren er teveel gevangenen aan boord van de Cap Arcona, blijkbaar zo'n 6.500 (!!) en werden er ongeveer 2.000 gevangenen opnieuw uitgehaald, waaronder mijn grootvader Roger. Van het luxecruiseschip terug naar de Athene.

In die laatste dagen was er geen eten meer, er gebeurde niks,... en gevangenen stierven nog sneller dan de eerste dagen op de schepen. De kostuums van de doden werden afgedaan en gebruikt om het zelf minder koud te hebben. Mijn grootvader had 4 kostuums aan bij de bevrijding. Elke dag werden de doden via een touw opgetrokken en in zee gegooid.

Op 3 mei 1945 in de namiddag gebeurt dan het onbegrijpelijke en tot op vandaag onverklaarbare. De Britse Royal air force bombardeert de schepen vol gevangenen hier voor de kust van Neustadt.

De Athene lag blijkbaar hier in de haven. Mijn grootvader heeft het bombardement dus wel gehoord, maar niet gezien. Ze wisten zelfs niet dat ze langs de kaai lagen. De Duitsers hadden in het tumult het schip verlaten en toen dat duidelijk werd verlieten de gevangenen de ruimten van het schip. Voor sommigen kon het niet snel genoeg gaan, waardoor er nog gevangenen elkaar van de ladder duwden en naar beneden

ploften. Op het dek zijn er nog gevechten geweest tussen gevangenen omdat ze koffers vonden met eten en hiervoor ruzie maakten.

Het schip lag langs de kaai, maar ze konden niet naar beneden. Hij weet niet hoe hij het deed, zo fel verzwakt, maar hij is met een paar makkers langs een kabel naar beneden geklommen en als ze op de kaai stonden, kwamen de Engelsen net aangereden.

Op 3 mei 1945, 5 dagen voor het officiële einde van de tweede wereldoorlog in Europa en bijna 9 maanden na de bevrijding van België was mijn opa eindelijk bevrijd, samen met ongeveer 2000 anderen. Hij was toen een 24 jarige man, die voor zijn arrestatie 68 kg woog, nu nog slechts 37. De laatste overplaatsing van de Cap Arcona naar de Athene is uiteindelijk zijn grote redding geweest. Op dezelfde dag stierven echter ook nog 7.000 van zijn medegevangenen.

Vandaar mijn zeer dubbel gevoel als ik jaarlijks op deze plek sta om hen allen te herdenken, zowel de vele doden als diegene die het geluk hadden deze dag bevrijd te worden. Laten we ze nooit vergeten.

Ik dank u

Kristof Van Mierop
Kleinzoon Roger Vyvey (NG 44444)

**Leerlingen van het Küstengymnasium Neustadt in Holstein en
Arbeitsgemeinschaft Neuengamme
De Poolse gedetineerde Kazimierz Wajsen
3. Mai 2023
Neustadt-Pelzerhaken**

– Geen vertaling –

Martine Letterie
Voorzitter van de Amicale Internationale KZ Neuengamme
3 mai 2023
Neustadt-Pelzerhaken

Slotwoord

Ik wil mijn oprechte dank uitspreken aan de sprekers van vandaag, en ook aan de musici. De inzet van de deelstaat Sleeswijk-Holstein, de stad Neustadt en de jeugd van de stad is indrukwekkend en ik wil hen allen namens het AIN bedanken. Ik dank ook de aanwezigen en hoop hen volgend jaar weer te mogen verwelkomen.